

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Міжнародне кримінальне право

Навчальний посібник

Львів
2024

УДК 341.4
М 58

Рекомендовано до друку та розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 29 листопада 2023 року № 5)

Рецензенти:

Микієвич Михайло,

доктор юридичних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка);

Навроцький Вячеслав,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
(Український католицький університет)

Міжнародне кримінальне право : навчальний посібник /
М 58 кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької.
Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ,
2024. 472 с.

ISBN 978-617-511-406-3

Підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни
«Міжнародне кримінальне право та міжнародне співробітництво
у сфері запобігання злочинності» у закладах вищої освіти.
Відображено сучасний стан і перспективи розвитку міжнародного
кримінального права.

Для здобувачів вищої освіти, викладачів вищих навчальних
закладів і факультетів юридичної спрямованості усіх форм
навчання, працівників судових і правоохоронних органів.

The textbook was prepared in accordance with the curriculum of the
discipline «International criminal law and international cooperation
in crime prevention» in higher educational institutions. It reflects the
current state and prospects of international criminal law. For applicants
of higher education and teachers of higher educational institutions and
faculties of law of all forms of education. May be useful for the judicial
and law enforcement officials.

УДК 341.4

ISBN 978-617-511-406-3

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
Розділ 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА ТА ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	8
1.1. Основні підходи до розуміння сутності міжнародного кримінального права.....	8
1.2. Завдання, предмет і методи міжнародного кримінального права.....	16
1.3. Основоположні принципи міжнародного кримінального права.....	20
1.4. Вплив міжнародного кримінального права на національне законодавство.....	33
Питання для самоконтролю.....	43
Рекомендовані джерела.....	44
Розділ 2. НОРМИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	47
2.1. Поняття та види джерел міжнародного кримінального права.....	47
2.2. Питання чинності норм міжнародного кримінального права.....	61
Питання для самоконтролю.....	72
Рекомендовані джерела.....	72
Розділ 3. ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ, ЙОГО СТАДІЙ ТА СПІВУЧАСТІ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	74
3.1. Поняття та ознаки складу злочину в міжнародному кримінальному праві. Види злочинів у міжнародному кримінальному праві. Поняття та особливості міжнародного злочину.....	74
3.2. Відповідальність за готування до міжнародного злочину та за замах на його вчинення.....	89
3.3. Поняття співучасті у злочині в міжнародному кримінальному праві. Класифікація і особливості форм співучасті та видів співучасників у злочині в міжнародному кримінальному праві. Особливості відповідальності співучасників у вчиненні міжнародного злочину. Співучасть держави у вчиненні міжнародного злочину.....	94
Питання для самоконтролю.....	107
Рекомендовані джерела.....	108

Розділ 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ПОКАРАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	110
4.1. Відповідальність індивіда та держави у міжнародному кримінальному праві.....	110
4.2. Відповідальність командирів та інших начальників.....	122
4.3. Обставини, що виключають кримінальну відповідальність, у міжнародному кримінальному праві.....	133
4.4. Поняття та види покарань у міжнародному кримінальному праві.....	145
Питання для самоконтролю.....	152
Рекомендовані джерела.....	153
Розділ 5. МІЖНАРОДНІ ТА КОНВЕНЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ.....	155
5.1. Злочини проти людяності.....	155
5.2. Військові злочини.....	185
5.3. Геноцид.....	230
5.4. Злочин агресії.....	243
5.5. Конвенційні злочини та їх класифікація.....	255
5.5.1. Конвенційний злочин як явище міжнародного права.....	255
5.5.2. Конвенційні злочини, які посягають на нормальне здійснення міжнародних відносин.....	259
5.5.3. Конвенційні злочини, які посягають на нормальне здійснення міжнародних економічних відносин.....	274
5.5.4. Конвенційні злочини, які посягають на особу, майнові та інші права, моральні цінності суспільства.....	288
5.5.5. Конвенційні злочини, які передбачені спеціальними конвенціями.....	294
5.6. Застосування положень КК України за порушення законів та звичаїв війни.....	298
Питання для самоконтролю.....	307
Рекомендовані джерела.....	310
Розділ 6. МІЖНАРОДНІ КРИМІНАЛЬНІ СУДИ.....	314
6.1. Юрисдикція стосовно міжнародних злочинів. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду.....	314
6.2. Діяльність Трибуналів <i>ad hoc</i> (Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії (МКТКЮ), Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді (МКТР).....	326
6.3. Процесуальні аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду.....	334
6.4. Взаємодія України та Міжнародного кримінального суду.....	346
Питання для самоконтролю.....	396
Рекомендовані джерела.....	396
ДОДАТОК.....	400

Для продовження роботи щодо судового переслідування осіб, винних у серйозних порушеннях, для виконання залишкових функцій МКТКЮ та МТР Резолюцією 1966 (2010) S/RES/1966 (2010)⁴² було створено Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів (International Residual Mechanism for Criminal Tribunals). Механізм має два відділення: одне для МКТКЮ (в Гаазі) і одне для МТР (в Аруші). Він розпочав роботу 1 липня 2012 року в Аруші та 1 липня 2013 року в Гаазі.

Механізм складається з таких органів: Палати, що включають Судову Палату для кожного відділення Механізму та Апеляційну камеру, загальну для обох відділень Механізму; Прокурора, загального для обох відділень Механізму; Секретаря, загального для всіх відділень Механізму, що забезпечує адміністративне обслуговування Механізму.

Зараз у Механізмі знаходяться, наприклад, справи *Félicien Kabuga, Stanišić* та *Simatović, Petar Jojić* та *Vjerica Radeta*. В апеляційній інстанції Механізм, зокрема, розглянув справу *Radovan Karadžić*⁴³.

6.3. Процесуальні аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду

Варто частково погодитися з думкою, що у діяльності МКС доцільно виділити три стадії розгляду справи: досудова стадія, куди входить попереднє вивчення та розслідування ситуації Офісом Прокурора, стадія затвердження обвинувачень Палатою попереднього провадження, а також безпосередньо судова стадія розгляду справи Судовою та Апеляційною палатами⁴⁴. І хоча автор вважає недоцільним виділяти окремо стадію розгляду справи Апеляційною палатою, оскільки

⁴² URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/706/08/PDF/N1070608.pdf?OpenElement>

⁴³ Попередній обвинувальний акт проти Караджича. URL: <https://www.irmct.org/en/cases/mict-13-55>

⁴⁴ Короткий Т., Неділько Б. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-mizhnarodniy-kriminalniy-sud-dvadcyat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html>

процедурно вона схожа на стадію розгляду справи Судовою палатою, ця стадія все-таки є окремим етапом провадження, незважаючи на схожість процедурних моментів.

Таким чином, можна виокремити такі стадії розгляду МКС:

- Визначення юрисдикції (Start of Jurisdiction).
- Попереднє дослідження (Preliminary Examination).
- Розслідування (Investigations).
- Видача ордерів на арешт і повісток (Arrest Warrants & Summons).
- Підтвердження обвинувачення (Confirmation of Charges).
- Судовий розгляд і розгляд справи за апеляціями (Trial & Appeal).
- Засудження та відшкодування шкоди (Sentencing & Reparations)⁴⁵.

Розглянемо процесуальний порядок здійснення та особливості кожної із стадій.

Визначення юрисдикції

Правила набуття чинності Статутом МКС для кожної окремої держави визначені ч. 2 ст. 126: для кожної держави, яка ратифікує, приймає, затверджує Статут або приєднується до нього після здачі на зберігання 60-ї ратифікаційної грамоти. Статут набуває чинності в перший день місяця, наступного після 60-го дня після здачі такою державою своєї ратифікаційної грамоти чи іншого прирівняного до неї документа. За загальним правилом, юрисдикція МКС обмежена злочинами, вчиненими на території або громадянином держави-учасника Статуту. Україна, як і рф, приєднались до цього документа у 2000 році, але досі його не ратифікували. Враховуючи вимоги Закону України «Про міжнародні договори України», міжнародні договори, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина або ті, виконання яких зумовлює зміну законів України або прийняття нових законів України, підлягають обов'язковій ратифікації. А ратифікація міжнародних договорів України здійснюється виключно шляхом прийняття

⁴⁵ The ICC official web page. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works>

закону про ратифікацію. Такого закону України про ратифікацію Статуту МКС досі немає, а це означає те, що *просторова постійна юрисдикція* МКС на Україну не поширюється.

4 лютого 2015 р. ВРУ зроблено заяву, відповідно до якої Україна визнає юрисдикцію МКС щодо вчинення злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами РФ та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян. Це відповідає ч. 3 ст. 12 Статуту МКС, відповідно до якої Суд може здійснювати свою юрисдикцію незалежно від громадянства суб'єкта злочину чи місця його вчинення у випадку, якщо держава подала Секретарю заяву про визнання юрисдикції Суду щодо конкретного злочину чи злочинів. Це так звана *просторова ad hoc юрисдикція* МКС.

Принцип територіальності, відображений у ст. 12 Статуту, уповноважує МКС здійснювати юрисдикцію на території держави-учасниці і тоді, коли держава громадянства підозрюваного (обвинуваченого) не є учасницею Статуту і не надала згоди на здійснення юрисдикції МКС *ad hoc*. У такому випадку до уваги не береться громадянство особи, яка вчинила відповідне діяння, чи потерпілого. Але це правило щодо злочину агресії діє тільки в тому випадку, якщо Рада Безпеки визнає, що конкретна держава (наприклад, РФ) вчинила акт агресії щодо України. У зв'язку з цим, якщо громадянин РФ, яка не є учасницею Статуту, вчинив злочин на території України, яка є учасницею Статуту МКС в порядку *ad hoc*, він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності МКС поза згодою РФ та лише після винесення рішення Радою Безпеки ООН. Прийняття рішення Радою Безпеки щодо визнання Росії агресором та здійснення примусових дій проти неї є, по суті, неможливим, оскільки Росія в цьому випадку скористається правом вето. Попри те, стаття 27 Статуту ООН чітко вказує: «Держава, яка є стороною конфлікту, має утримуватися при голосуванні цього питання в Раді Безпеки», але парадокс полягає в тому, що для того, щоб визнати РФ стороною конфлікту в рамках цієї статті, теж потрібно голосування, і РФ застосує право вето. Таким чином, діє подвійне вето. Така замкнутість цієї процедури демонструє кризу в Раді Безпеки, яка не може сьогодні вирішити питання миру та безпеки, які покладені на неї Статутом ООН.

В такому випадку у поправках до Статуту МКС міститься положення, відповідно до якого, якщо Рада Безпеки не винесла рішення про наявність акту агресії протягом шести місяців з дня повідомлення про такий факт Прокурором Суду Генерального Секретаря ООН, то Прокурор може самостійно розпочати розслідування стосовно злочину агресії за умови, що Палата попереднього судочинства санкціонувала початок розслідування⁴⁶.

27 лютого 2022 р. відбулося засідання Ради Безпеки ООН, на якому розглядалося питання російської агресії щодо України. Однак через те, що рф, яка є агресором, посідаючи водночас у Раді Безпеки ООН місце постійного члена, закріплене Статутом ООН за СРСР, використала право вето, рішення прийняти не вдалося. Внаслідок цього було прийнято Резолюцію Ради Безпеки ООН 2623 (2022), яка передавала це питання на розгляд та прийняття рішення Генеральній Асамблеї ООН. Таким чином, на Одинадцятій надзвичайній сесії 2 березня 2022 р. Генеральна асамблея ООН приймає Резолюцію № ES-11/1 «Агресія проти України»⁴⁷.

Наразі МКС визнав юрисдикцію щодо розслідування злочинів, які вчиняються на території України з 2014 року та інтенсифікувалися з 24 лютого 2024 р.

Попереднє дослідження

Офіс прокурора МКС має визначити, чи є достатні докази злочинів відповідної тяжкості, що підпадають під юрисдикцію МКС, чи розпочаті первинні провадження в державі та чи буде відкриття розслідування МКС в інтересах правосуддя та потерпілих. Якщо цих критеріїв немає для ініціювання розслідування, або ситуація чи злочини не підпадають під юрисдикцію МКС, то Прокурор МКС не може розпочати розслідування.

На підставі аналізу інформації про злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС, Прокурор може розпочати розслідування *proprio motu*. Прокурор звертається до Палати досудового провадження з проханням, до якого додаються будь-які

⁴⁶ Броневицька О. М. Чи можливо притягнути винних осіб до кримінальної відповідальності за злочин агресії проти України? *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 270–279.

⁴⁷ Реакція ООН на агресію рф проти України. URL: <http://centre7.org.ua/reaktsiia-onn-na-ahresiiu-rf-proti-ukrainy/>

зібрані підтверджувальні матеріали, надати санкцію на проведення розслідування. Потерпілі можуть робити заяви Палаті досудового провадження відповідно до Правил процедури і доказування. Палата досудового провадження після вивчення прохання й підтверджувальних матеріалів дає санкцію на початок розслідування або відмовляє, а Прокурор може повторно звернутися на підставі нових фактів або показань, що стосуються тієї самої ситуації⁴⁸.

Співробітництво з МКС Україна розпочала у 2014 році, коли Верховна Рада України звернулася із заявою від 25 лютого 2014 року до МКС про визнання його юрисдикції щодо вчинення злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року (так звана **справа Майдану**)⁴⁹. Друга заява від Верховної Ради України до МКС стосувалася прохання про розслідування та розгляду продовження вчинення злочинів у період із 20 лютого 2014 року.

25 квітня того ж року Прокурор МКС Фату Бенсуда офіційно відкрила процедуру попереднього вивчення ситуації в Україні. 29 вересня 2015 року Прокурор МКС розширила попереднє вивчення ситуації в Україні і на ситуацію щодо агресії рф. З 2015 по 2020 рік до Офісу Прокурора МКС направлено 21 інформаційне повідомлення про вчинення представниками рф воєнних злочинів і злочинів проти людяності в Криму та на сході України. Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду у грудні 2020 року ухвалив рішення про завершення попереднього вивчення подій в Україні, пов'язаних із міжнародним збройним конфліктом на Донбасі та в Криму. Завершення попереднього розслідування означає, що за його результатами злочини, які відбулися в Криму та на Донбасі, можуть бути повноцінно розслідувані. Порушення норм міжнародного гуманітарного та кримінального права Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду аналізував із 2015 року.

⁴⁸ Правові та організаційні засади функціонування Міжнародного кримінального суду. URL: <https://ecpl.com.ua/news/pravovi-ta-orhanizatsiyni-zasady-funktsionuvannia-mizhnarodnoho-kryminalnoho-sudu/>

⁴⁹ URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud>

Після отримання звернень від 39 держав-учасниць щодо розслідування ситуації в Україні через напад росії Прокурор МКС Карім Хан оголосив 28 лютого 2024 р., що вирішив почати таке розслідування. Ця можливість звернення держав-учасниць Статуту МКС передбачена ст. 14 Статуту.

Розслідування

У МКС створені Палати досудового провадження, кожна з яких складається з одного або трьох суддів, які вирішують усі питання, що виникають до початку стадії судового розгляду. Їхня роль полягає в тому, щоб наглядати за тим, як Офіс Прокурора виконує свою діяльність із розслідувань і кримінальних переслідувань, гарантувати права підозрюваних, потерпілих та свідків під час стадії розслідування та забезпечувати об'єктивність провадження. Палати досудового провадження потім вирішують, чи видавати ордери або повістки про виклик за клопотанням Офісу Прокурора (*ордери на арешт видані на Путіна та Львову-Бєлову від 22.02.2023 р. та військових командирів Кобилаша та Соколова від 5.03.2024 р.*), а також чи затвердити обвинувачення проти особи, яку підозрюють у вчинення злочину. Вони також можуть прийняти рішення стосовно прийнятності ситуацій та справ, а також щодо участі потерпілих на стадії досудового провадження у справі.

Офіс Прокурора незалежно, неупереджено та об'єктивно збирає необхідні докази з різноманітних надійних джерел. Розслідування може тривати стільки, скільки необхідно для збору потрібних доказів. Якщо буде зібрано достатньо доказів для встановлення кримінальної відповідальності конкретних осіб, тоді Прокурор попросить суддів Палати досудового провадження надіслати повістки про виклик до суду або видати ордери на арешт. Держави є відповідальними за виконання ордерів на арешт, що видані Палатами МКС. Держави-учасниці Римського статуту юридично зобов'язані всебічно співпрацювати з МКС. Інші держави можуть бути запрошені до співпраці з МКС і можуть вирішити робити це на добровільних засадах.

Міжнародний центр розслідування злочинів агресії Росії проти України (ІСРА) 3 липня 2023 р. розпочав роботу у Гаазі. До складу Міжнародного центру розслідування злочинів агресії увійшли прокурори з України, Європейського Союзу, США та Міжнародного кримінального суду. Центр має

провести розслідування та зібрати докази злочинів російської агресії. Окрім цього, МКС проводить своє незалежне розслідування фактів вчинення воєнних злочинів на території України, після якого матеріали будуть передані до суду щодо притягнення до відповідальності вищого політичного та військового керівництва рф.

Видача ордерів на арешт і повісток

Суд не має своєї поліції. Відповідно, він покладається на співробітництво держав, що має важливе значення для арешту та передачі підозрюваних. Згідно з Римським статутом, держави-учасниці будуть повною мірою співпрацювати з Судом в його розслідуванні та кримінальному переслідуванні злочинів, що є під юрисдикцією Суду.

Держави є відповідальними за виконання рішень стосовно ордерів на арешт. Заснувавши МКС, держави створили систему, що ґрунтується на двох стовпах. Суд є стовпом судової влади. Оперативний стовп, включно з виконанням Судових рішень, належить державам. Держави-учасниці Римського статуту юридично зобов'язані всебічно співпрацювати з МКС. Коли держава-учасниця не виконує зобов'язання щодо прохання про співпрацю, Суд може зробити висновок і передати справу до Асамблеї держав-учасниць щодо подальших дій. Коли юрисдикція Суду ініціюється Радою Безпеки, обов'язок співпрацювати поширюється на всі держави-члени ООН, незалежно від того, чи вони є учасницями Статуту. Злочини під юрисдикцією Суду – це найтяжчі злочини, відомі людству, і, як це передбачено статтею 29 Статуту, на них не поширюється жодний строк давності. Ордери на арешт – довічні, тож фізичні особи ще на свободі рано чи пізно постануть перед Судом. Арештований негайно постає перед компетентним судовим органом у державі місця тримання під вартою, який визначає, чи ордер дійсно виданий на арештованого, чи особу було заарештовано згідно з належною правовою процедурою і чи було дотримано прав особи. Після того, як було видано ордер на передачу особи, цю особу доставляють до Суду і утримують її у слідчому ізоляторі у м. Гаага, Нідерланди.

Підтвердження обвинувачення

Підозрювана особа вперше з'являється у Суді незабаром після того, як він або вона прибуде до м. Гаага. Під час першої

появи Палата досудового провадження підтверджує ідентичність підозрюваного, переконується в тому, що підозрюваний розуміє пред'явлене обвинувачення, підтверджує мову, якою слід здійснювати провадження, та встановлює дату початку слухання про затвердження обвинувачення. На слуханні про затвердження обвинувачення (що не є судовим розглядом, а досудовим засіданням), сторона обвинувачення повинна надати достатньо доказів для передачі справи до суду. Сторона захисту підозрюваного може заперечити проти пред'явлених обвинувачень, оспорити докази, які пред'являються Прокурором, і також пред'являти докази. Слухання про затвердження обвинувачення відбувається у присутності сторони обвинувачення, особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, його чи її юридичного радника, а також представника потерпілих. Відповідно до статті 61 Статуту, підозрювана особа може відмовитися від свого права бути присутнім(-ьою) на цьому судовому засіданні.

Після слухання про затвердження обвинувачення Палата досудового провадження може:

- не затвердити обвинувачення; таке рішення не перешкоджає стороні обвинувачення в подальшому знову звернутися з проханням про затвердження цього обвинувачення, коли таке прохання підтверджується додатковими доказами;
- відкласти слухання та попросити сторону обвинувачення розглянути можливість надання додаткових доказів або проведення подальшого розслідування, або внесення змін до обвинувачення, якщо надані докази встановлюють факт вчинення іншого злочину;
- затвердити обвинувачення і передати справу до судового розгляду; після затвердження, Президія створює Судову палату, яка відповідає за наступну фазу провадження: судовий розгляд.

24 серпня 2023 р. у Палаті попереднього провадження ІІ МКС завершилося слухання щодо підтвердження обвинувачень у справі «Прокурор проти Максима Жоффруа Елі Мокома Гаваки». Мета слухання щодо підтвердження обвинувачень полягала в тому, щоб судді з'ясували, чи є достатні докази вважати, що підозрюваний вчинив кожен із інкримінованих злочинів. Якщо обвинувачення підтвердяться повністю

або частково, справа буде передана до судової палати, яка проведе наступну стадію провадження, – судовий розгляд. Заслухавши усні доводи прокурора, законних представників потерпілих та захисту, які викладали свої аргументи по суті, з 22 до 24 серпня 2023 року судді заслухали їхні відповідні заключні слова та розпочали обговорення.

Захист, прокурор і законні представники потерпілих до 14 вересня 2023 року завершили подання клопотань у вигляді письмових матеріалів, на які захист і обвинувачення повинні дати відповідь не пізніше 26 вересня 2023 року, а захист – до 2 жовтня 2023. Протягом 60 днів з моменту отримання відповіді від захисту 2 жовтня 2023 року судді повинні винести своє рішення. Проте Максима Жоффруа Елі Мокома Гаваку було звільнено з-під варті 17 жовтня 2024 р. після зняття обвинувачень Прокурором⁵⁰.

Після затвердження обвинувачення Палата досудового провадження призначає справу до судового розгляду Судовою палатою, яка буде проводити наступну фазу проваджень, – судовий розгляд. Перед початком судового розгляду судді Судової палати розглядають процесуальні питання, які можуть бути передані до них сторонами, та проводять слухання для підготовки до судового розгляду та вирішення процесуальних питань з метою сприяння справедливому та швидкому проведенню провадження.

Судовий розгляд та розгляд справи за апеляціями

Судові розгляди проводяться у місці перебування Суду у м. Гаага, окрім випадків, коли судді вирішать провести судовий розгляд в іншому місці. Це питання порушувалося у декількох випадках. Обвинувачена особа повинна бути присутньою на своєму судовому розгляді, що буде проводитися у відкритому режимі, окрім випадків, коли Палата встановить, що деякі провадження будуть проводитися у закритому режимі в інтересах безпеки потерпілих та свідків чи захисту конфіденційної інформації або чутливих доказових матеріалів.

На початку судового розгляду обвинуваченій особі зачитують обвинувачення проти нього або неї, а Палата запитує,

⁵⁰ URL: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-proceedings-mokom-case-terminated-after-office-prosecutor-withdraws-all-charges>

чи він або вона розуміє їх. Потім Палата просить обвинуваченого визнати свою вину або заявити про свою невинуватість.

Якщо обвинувачений визнає вину, Судова палата перекоонується в тому, чи обвинувачений усвідомлює характер та наслідки визнання себе винним, чи зроблене це визнання обвинуваченим добровільно після достатніх консультацій із юридичним радником та чи визнання вини підтверджується фактами справи, викладеними в доказах та обвинуваченнями, пред'явленими стороною обвинувачення та визнаними обвинуваченим. Якщо Судова палата переконана в тому, що ці умови дотримані, вона може засудити обвинуваченого за вчинення цього злочину. Якщо Судова палата не переконана в тому, що ці умови дотримані, Палата зважатиме на те, що визнання вини не мало місця, і в цьому випадку вона дасть розпорядження продовжувати судовий розгляд.

На судовому розгляді сторона обвинувачення та сторона захисту матимуть можливість представити свою позицію щодо справи. Сторона обвинувачення повинна надати докази до Суду, щоб довести, що обвинувачена особа є винною поза будь-яким розумним сумнівом. Ці докази повинні бути у вигляді документів, інших матеріальних об'єктів або письмових свідчень. Сторона обвинувачення повинна також пред'явити обвинуваченому будь-які докази, що можуть свідчити про його або її невинуватість. Сторона обвинувачення першою представляє свою позицію щодо справи та викликає свідків для надання показань. Коли сторона обвинувачення закінчила допит кожного свідка, юридичному раднику сторони обвинувачення надається можливість також допитати свідків. Після того, як сторона обвинувачення представила усі свої докази, настає черга обвинуваченої особи представити свій захист за допомогою свого захисника.

Усі сторони судового розгляду можуть надавати докази, що мають значення для справи. Кожний вважається невинуватим, доки його вину не буде доведено відповідно до законодавства. Тягар доведення вини обвинуваченого поза будь-яким розумним сумнівом покладено на сторону обвинувачення. Обвинувачена особа має право допитувати свідків обвинувачення та викликати і допитувати свідків від свого імені на тих самих умовах, що і свідків обвинувачення.

Коли обмежуються особисті інтереси потерпілих, Суд дозволяє висловлювати та розглядати їхні думи та побоювання на всіх стадіях провадження, які Суд вважатиме такими, що для цього підходять, і так, щоб це не завдавало шкоди або не було несумісним із правам обвинуваченого та справедливим і неупередженим судовим розглядом. Їхні думки та побоювання можуть бути висловлені їхніми юридичними представниками. У рішенні, ухваленому 11 липня 2008 р., Апеляційна палата надала потерпілим право наводити докази, що стосуються вини або невинуватості обвинуваченого, та оспорювати допустимість або належність доказів, хоча це право належить насамперед сторонам, а саме – обвинуваченню та захисту. Це право обумовлено суворими умовами: потрібен доказ того, що потерпілі мають особисту зацікавленість у цьому, а запит має відповідати правам захисту та вимогам справедливого судового розгляду. Потерпілі повинні також дотримуватися зобов'язань щодо розкриття інформації, повідомити сторонам про запит та дотримуватися ухвал Суду про забезпечення безпеки окремих осіб. Наостанок, обґрунтованість запиту потерпілого повинна пройти оцінку суддів.

Після того, як сторони надали свої докази, обвинувачення та захист запрошують виголосити свої заключні промови. Стороні захисту завжди дають можливість виступити останньою. Судді можуть призначити відшкодування жертвам, включно із реституцією, компенсацією та реабілітацією. З цією метою вони можуть винести постанову безпосередньо щодо засудженої особи.

Заслухавши потерпілих і свідків, яких було викликано сторонами обвинувачення та захисту для надання свідчень і враховуючи докази, судді вирішують, чи є обвинувачена особа винною або невинною. Вирок проголошується публічно та, коли це можливо, в присутності обвинуваченого та потерпілих або їхніх юридичних представників, якщо вони брали участь у судовому провадженні.

Засуджена особа або сторона обвинувачення можуть також подати апеляцію на будь-якій іншій підставі, що впливає на справедливість або достовірність провадження чи рішення, особливо на підставі неспівмірності призначеного покарання вчиненому злочину. Юридичні представники

потерпілих, засуджена особа, або bona fide власник майна, на яке негативно вплинула постанова про відшкодування шкоди потерпілим, може також оскаржити таку постанову. Апеляційна палата може скасувати або змінити рішення чи вирок або розпорядитися про проведення нового судового розгляду іншою Судовою палатою.

Засуджена особа або сторона обвинувачення може звернутися до Апеляційної палати із клопотанням про перегляд остаточного обвинувального вироку чи покарання на таких підставах:

- було виявлено нові та важливі докази;
- було виявлено нові факти, які свідчать про те, що вирішальні докази, які було взято до уваги в ході судового розгляду, та від яких залежить обвинувальний вирок, були неправдиві, сфабриковані або сфальсифіковані;
- один суддя або декілька суддів вчинили серйозний проступок або грубе порушення своїх обов'язків, достатньо тяжке для того, щоб слугувати підставою для усунення цього судді або цих суддів з посади відповідно до Римського статуту.

Покарання та відшкодування шкоди

Судді можуть призначити тюремне покарання, до якого може бути додано штраф або конфіскацію доходів, майна або активів, отриманих безпосередньо або опосередковано в результаті скоєного злочину. Суд не може призначити смертну кару. Максимальний строк позбавлення волі – 30 років. Однак у крайніх випадках Суд може призначити довічне позбавлення волі. Засуджені особи відбувають своє тюремне покарання у державі, визначеній з переліку держав, що повідомили Суду про свою готовність прийняти засуджених осіб. Умови позбавлення волі регулюються законодавством держави виконання вироку і повинні відповідати загальновизнаним міжнародним договірним стандартам поведінки з ув'язненими. Ці умови не можуть бути більш або менш сприятливими, ніж ті, в яких утримуються ув'язнені, засуджені за вчинення аналогічних злочинів у державі виконання вироку.

Наприкінці судового розгляду Судова палата може постановити, що засуджена особа повинна виплатити компенсацію потерпілим від злочинів, у вчиненні яких особу визнано винною. Відшкодування шкоди може включати грошову

компенсацію, повернення майна, реабілітацію або символічні заходи, як-то прохання пробачення чи меморіальні заходи. Суд може присудити відшкодування шкоди на індивідуальній або колективній основі, залежно від того, що, на думку Суду, є найбільш прийнятним у кожній конкретній справі. Перевага колективного відшкодування шкоди полягає в тому, що воно надає допомогу цілій громаді та допомагає членам громади відновлювати життя, наприклад, будувати центри надання послуг потерпілим або вживати символічних заходів. Більше того, держави-учасниці Римського статуту заснували Цільовий фонд для потерпілих від злочинів під юрисдикцією МКС та для їхніх родин для збору коштів, необхідних для виконання наказу про відшкодування шкоди, винесеного Судом, якщо засуджена особа не має для цього достатньо ресурсів.

6.4. Взаємодія України та Міжнародного кримінального суду

Взаємодія України та МКС ґрунтується на положеннях Римського Статуту, Правил процедури і доказування, Регламенті МКС, розділі IX-2 КПК України. МКС є міжнародним судом, а отже, потребує взаємодії з державами, оскільки докази та особи, які можуть бути причетними до вчинення міжнародних злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС, знаходяться на території саме держав, що також викликає питання щодо поваги до суверенітету держав. Ці аспекти відображені у РС та ППД, а також національних законодавствах. РС має доволі специфічне структурування стосовно співробітництва: правила загального застосування можна знайти не лише на самому початку частини 9 у статтях 86, 87 та 88, а й у статтях 95, 97, 98 ч. 1 і стаття 100. Правила, що стосуються виключно передачі, знову дещо наявні у частині 9. Їх можна знайти не лише в статтях 89–92, а й у статтях 98 ч. 2, 101 і 102. Залишок частини 9, статті 93, 94, 96 і 99 стосується виключно інших форм співробітництва, має специфічний характер пасивної співпраці⁵¹.

⁵¹ Otto Triffterer and Kai Ambos (eds). The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary (3rd edn., C.H. Beck, Hart, Nomos, 2016) xxxix, 2, 352 pp. (Hardcover). P. 2007.

Колектив авторів

БАЛОБАНОВА Дар'я Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор
(підрозділи 1.1, 1.2, 1.3);

БРОНЕВИЦЬКА Оксана Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент
(передмова, підрозділи 3.1, 3.3, 4.1, 4.3,
5.1 у співавторстві з Т. Созанським);

ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН Ірина Богданівна,
кандидат юридичних наук, доцент
(підрозділи 5.3, 5.4);

ГЛОВЮК Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор
(підрозділи 6.1, 6.2, 6.4., Таблиця кореляції положень
Римського Статуту та Кримінального процесуального
кодексу України у частині співробітництва з МКС);

ВОЙТОВИЧ Павло Петрович,
доктор філософії, доцент
(підрозділ 1.4);

ЗУБАНСЬКИЙ Микола Костянтинович,
здобувач
(підрозділ 5.6);

ЛАЩУК Наталія Романівна,
кандидат юридичних наук, доцент
(підрозділ 4.4);

ЛУЦИК Василь Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент
(підрозділ 6.3);

МАРІН Олександр Костянтинович,
кандидат юридичних наук, доцент
(розділ 2, підрозділи 3.2, 4.2, 5.5)

СОЗАНСЬКИЙ Тарас Іванович,
кандидат юридичних наук, професор
(підрозділ 5.1 у співавторстві з О. Броневицькою, 5.2)

Міжнародне кримінальне право

Навчальний посібник

За загальною редакцією
Т. І. Созанського та О. М. Броневицької

Редагування *Андріана Кузьмич-Походенко*
Макетування *Галина Шушняк*
Друк *Андрій Радченко*

Підписано до друку 30.09.2024.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 27,44.
Тираж 90 прим. Зам № 91-23.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

М 58 **Міжнародне кримінальне право** : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Т. І. Созанського та О. М. Броневицької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.

ISBN 978-617-511-406-3

Підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Міжнародне кримінальне право та міжнародне співробітництво у сфері запобігання злочинності» у закладах вищої освіти. Відображено сучасний стан і перспективи розвитку міжнародного кримінального права.

Для здобувачів вищої освіти, викладачів вищих навчальних закладів і факультетів юридичної спрямованості усіх форм навчання, працівників судових і правоохоронних органів.

The textbook was prepared in accordance with the curriculum of the discipline «International criminal law and international cooperation in crime prevention» in higher educational institutions. It reflects the current state and prospects of international criminal law. For applicants of higher education and teachers of higher educational institutions and faculties of law of all forms of education. May be useful for the judicial and law enforcement officials.

УДК 341.4